

23. Feromagnetikų įmagnetėjimo histerezės ir magnetinės skvarbos priklausomybės nuo temperatūros tyrimas

Užduotis.

1. Ištirti feromagnetinių medžiagų magnetinės skvarbos ir liktinio įmagnetėjimo priklausomybes nuo išorinio magnetinio lauko.
2. Ištirti ferito magnetinės skvarbos priklausomybę nuo temperatūros.

Pagrindiniai teoriniai klausimai.

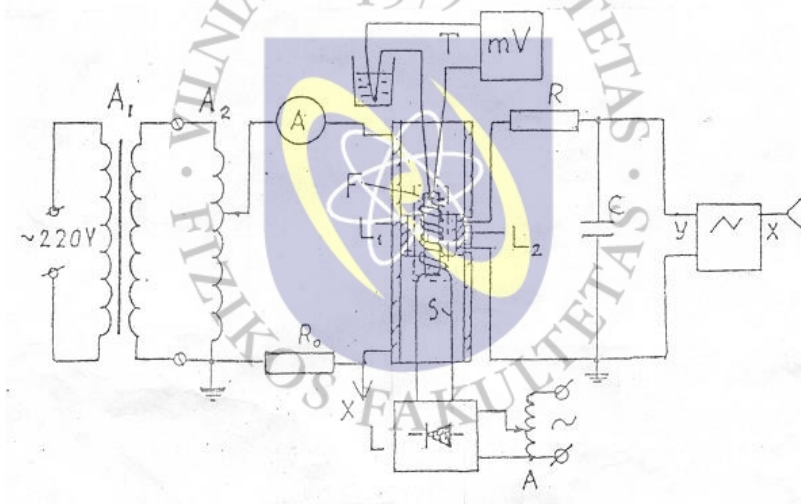
1. Feromagnetikų būdingosios magnetinės savybės.
2. Feromagnetizmo fizikinė prigimtis.
3. Magnetiko matmenų įtaka magnetiniam laukui jo viduje.

Tyrimo metodas.

Magnetinė skvarba matuojama panaudojant transformatorinį ryšį tarp bendraašių ričių L_1 ir L_2 grandinių. Principinė matavimo schema pavaizduota 1 pav. Ritę L_1 galima laikyti ilgu solenoidu. Tekant ja I_1 stiprio srovei, jos centrinėje dalyje sukuriama magnetinis laukas, kurio indukcija

$$B_0 = \mu_0 \frac{N_1}{l} I_1. \quad (1)$$

Srovės stipris I_1 matuojamas ampermetru.

1 pav. Feromagnetiko tyrimo schema

Ritė L_2 užvyniota ties ritės L_1 viduriu ir turi daug mažesnę vijų skaičių N_2 . Joje indukuojama elektrovara $\varepsilon = N_2 \left| \frac{d\Phi}{dt} \right|$. Čia Φ – magnetinis srautas, kertantis vieną viją. Ritės ominė varža labai maža ir jos galima nepaisyti. Pagal Omo dėsnį uždarei grandinei

$$N_2 \frac{d\Phi}{dt} = IR + U_C; \quad (2)$$

čia U_C - kondensatoriaus C įtampa. Kondensatoriaus krūvis praėjus t laikui nuo elektrinimo pradžios

yra $q = \int_0^t Idt$, todėl

$$U_C = \frac{1}{C} \int_0^t Idt. \quad (3)$$

Varžą R ir talpą C parenkame taip, kad galiotų sąlyga $U_C \ll IR$. Tokiu atveju pagal (2) lygybę

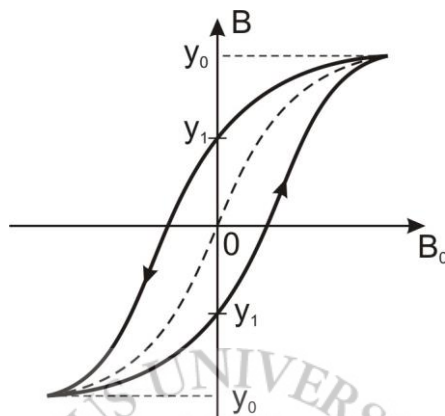
$$I = \frac{N_2}{R} \frac{d\Phi}{dt}. \quad (4)$$

Įrašę (4) išraišką į (3) gausime

$$U_C = \frac{N_2 \Phi}{RC}. \quad (5)$$

Šią įtampą išmatuojame oscilografu (2 pav.):

$$U_C = y_0; \quad (6)$$

2 pav. Feromagnetiko įmagnetėjimo histerezė

Įtampa tarp kondensatoriaus C plokštelių proporcinga magnetiniam srautui, kertančiam ritės L_2 viją. Bandinys F talpinamas ties ritės L_1 viduriu (1 pav.). Jeigu bandinio skerspjūvio plotas S_b , o magnetinio lauko jame indukcija B , tai jį kertantis magnetinis srautas – BS_b . Likusį ritės L_2 vijos plotą $\pi r^2 - S_b$ kerta magnetinis srautas $B_0(\pi r^2 - S_b)$; čia r – ritės L_2 spindulys. Taigi visas magnetinis srautas

$$\Phi = BS_b + B_0(\pi r^2 - S_b). \quad (7)$$

Įrašę (7) išraišką į (6) gausime, kad magnetinio lauko indukcija

$$B = \frac{1}{S_b} \left[\frac{RCk_y n_y}{N_2} - B_0(\pi r^2 - S_b) \right]. \quad (8)$$

Žinodami B ir B_0 apskaičiuojame santykinę magnetinę skvarbą

$$\mu = \frac{B}{B_0}. \quad (9)$$

Tyrimo eiga.

I dalis

1. Ištyrinkite feromagnetinių medžiagų magnetinės skvarbos ir liktinio magnetinio lauko priklausomybes nuo išorinio magnetinio lauko indukcijos B_0 . Į grandinę įjunkite ričių L_1 ir L_2 sistemą su žyme „ $\mu(B)$ tyrimas“.
2. Įdėkite pirmąjį bandinį, kuris matavimų metu turi būti apytiksliai ties ritės viduriu. Ar bandinys iš tikrųjų ties viduriu galite nustatyti pagal signalo dydį oscilografo ekrane.
3. Keiskite grandine tekančios srovės stiprį I_1 ir fiksuokite oscilografo ekrane matomos histerezės parametrų y_0 ir y_1 kitimą.
4. Apskaičiuokite dydžius B_0 , B , μ ir B_1 pagal pateiktas formules. Liktinio magnetinio lauko indukciją B_1 apskaičiuokite į (8) išraišką vietoje y_0 įrašę y_1 vertę. Matavimų ir skaičiavimų rezultatus rašykite į lentelę.

I_1	y_0	y_1	B_0	B	μ	B_1

5. Analogiškai atlikite matavimus su antruoju bandiniu.
6. Priklausomybę $\mu(B)$ pavaizduokite grafiškai.

II dalis

1. Ištyrinkite feromagnetiko santykinės magnetinės skvarbos priklausomybę nuo temperatūros. Išjunkite iš grandinės naudotą ričių sistemą ir vietoje jos įjunkite ričių sistemą su žyme „ $\mu(T)$ tyrimas“, kurios viduryje įtvirtintas tiriamasis bandinys. Bandinys kaitinamas per ant jo užvyniotą nichromo vielos spiralę leidžiant elektros srovę, kurios stipris gali būti keičiamas didinant lygintuvo L įtampą autotransformatoriumi A.
2. Pamažu sukdami autotransformatoriaus A reguliatorių didinkite kaitinimo srovę ir fiksuokite įtampos U_T bei histerezės y_0 vertes.
Pastaba. Milivoltmetras matuojantis įtampą U_T jungiamas į grandinę naudojant viršutinius jo gnybtus. Kairėje esanti skalės daugiklio rankenėlė nustatoma ties X1. Tokiu atveju milivoltmetro jautris bus 15 mV per visą skalę (0,1mV/pad).
3. Matavimus atlikite įtampai U_T kintant ribose nuo 0 iki 8 mV. Kas 0,5 mV fiksuokite matavimų duomenis į lentelę, virš kurios taip pat užsirašykite ir srovės stiprį I_1 .

U_T	T	y_0	B	μ

Pastaba. Kintant magnetinei skvarbai kinta ritės L_1 induktyvioji varža, o kartu ir srovės stipris I_1 . Jį palaikykite pastovų autotransformatoriumi A₂.

4. Išmatuokite laboratorijos temperatūrą ir įtampą U_T , pagal sąryšį $T = T_a + a \cdot U_T$, konvertuokite į temperatūrą T .
5. Apskaičiuokite B ir μ vertes.
6. Priklausomybę $\mu(T)$ pavaizduokite grafiškai.

Skaiciavimams reikalingus parametrus a , S_b , R , C , N_1 , N_2 , l , r rasite nurodytus ant matavimų grandinės elementų bei aprašo prieduose Nr.1 ir Nr.2.

Suformuluokite darbo išvadas.

**Matavimo grandinę palikite sujungtą!!!
Baigę darbą nepamirškite išjungti prietaisų!**

Literatūra.

1. A. Medeišis „Mechanika, molekulinė fizika, elektra ir magnetizmas. Fizikos praktikumas.“, Vilnius, *Vilniaus universiteto leidykla*, 2000.
2. A. Matvejevas, „Elektra ir magnetizmas“, Vilnius, *Mokslas*, 1991.
3. V. Rinkevičius, „Elektra ir magnetizmas“, Vilnius, *Vilniaus universiteto leidykla*, 2001.

Feromagnetinių medžiagų magnetinės skvarbos ir liktinio magnetinio lauko priklausomybės nuo išorinio magnetinio lauko indukcijos B_0 tyrimas.

Transformatorinis plienas $S_b=(24\pm 1) \text{ mm}^2$;
 Įrankinis plienas $S_b=(19,6\pm 0,1) \text{ mm}^2$;

P1_1 lentelė. Ričių duomenys

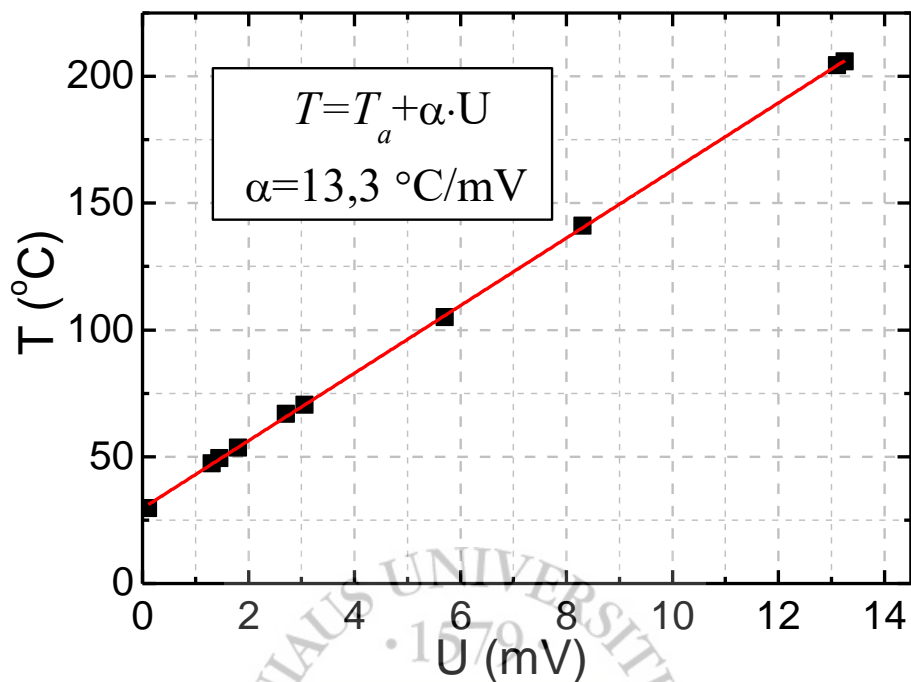
	Žadinančioji	Indikatorinė
Vijų skaičius	$N_1=11854$	$N_2=680$
Išorinis skersmuo	$d_1=50 \text{ mm}$	
Vidinis skersmuo	$d_2=17 \text{ mm}$	$d=17 \text{ mm}$
Ilgis	$l_1=300 \text{ mm}$	$l_2=30 \text{ mm}$

Feromagnetiko santykinės magnetinės skvarbos priklausomybės nuo temperatūros tyrimas.

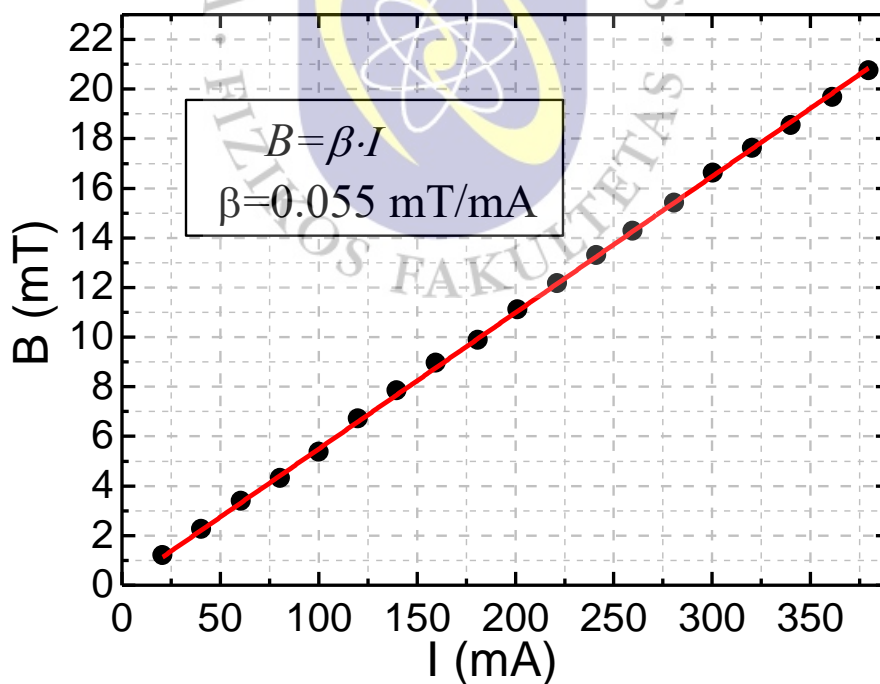
Feritas $a=13,3 \text{ }^\circ\text{C/mV}$
 $S_b=(44,2\pm 0,1) \text{ mm}^2$

P1_2 lentelė. Ričių duomenys

	Žadinančioji	Indikatorinė
Vijų skaičius	$N_1=10000$	$N_2=50$
Išorinis skersmuo	$d_1=54 \text{ mm}$	$d=54$
Vidinis skersmuo	$d_2=16 \text{ mm}$	
Ilgis	$l_1=250 \text{ mm}$	$l_2=$

P2_1 pav. Termoporos gradavimo kreivė.

P2_2 pav. Solenoido gradavimo kreivė.